

„Добри историчари не смеју никоме да припадају. Никоме осим историји.”
Борислав Пекић

ХОЛОКАУСТ У НАСТАВИ

методолошке напомене

Учење историје Холокауста од наставника захтева висок степен осетљивости за познавање материје с једне стране, и свест о сложености садржаја које треба пренети ученицима са друге стране. Подучавање о Холокаусту има циљ да ученицима помогне:

- ♦ да разумеју до каквих последица доводе предрасуде, расизам и стереотипи у сваком друштву
- ♦ да постану свеснији последица злоупотребе моћи, као и да разумеју одговорност појединца, организација, народа, у одређеним догађајима
- ♦ да повећају капацитет за прихватање различитости у плуралистичком друштву
- ♦ да разумеју разлоге зашто је опасно ћутати и бити равнодушан када се суочимо са угњетавањем других људи.

Управо из наведених разлога настава са оваквим садржајима захтева добро осмишљене методе и технике рада са ученицима које ће обезбедити да се постигну постављени циљеви и остваре очекивани исходи.

Учење о Холокаусту је историјска тема која тражи професионални приступ са високим стандардима у планирању наставе, узимајући у обзир све кључне елементе као што су: садржаји, циљеви и методе подучавања. Такође, важно је да наставник добро познаје развојне карактеристике ученика као и начине мотивације за активно учење и даље проширивање знања, јер је циљ проучавања било ког предмета, па и учења о Холокаусту да се подстакне интелектуална знатижеља, критичко размишљање и лични образовни раст ученика.

1. Једна од метода која олакшава процес учења, а истовремено подстиче ученике да преузму одговорност за сопствено учење, коју наставник може применити и за учење о Холокаусту је тзв. **кооперативно – сарадничко учење**.

Појам **кооперативно – сарадничко учење** представља инструкцијску методу у којој ученици разних нивоа знања уче заједно у малим групама. Ученици су сами одговорни за своје учење као и за учење осталих. Успех једног члана групе помаже другом да буде успешан. Постоје уверљиви докази, да кооперативни тимови постижу више нивое мишљења и задржавају информације шире од оних који раде индивидуално. Постоје многе стратегије које се могу применити у оквиру сарадничког учења. Најчешћи

облик је рад у пару, и рад у малим групама. Ефикасно кооперативно учење се заснива на добро одабраним задацима, који имају снагу интеграције – што значи да поједини чланови групе могу да реше задатке само уз помоћ сарадње и комуникације са осталима.

Предности сарадничког учења:

- ◆ подстиче разумевање садржаја и развој критичког мишљења
- ◆ мотивише учење
- ◆ пружа могућност да се догађаји размотре из туђе перспективе
- ◆ ствара се позитивнији, толерантнији и пријатељски однос са вршњацима и наставницима
- ◆ утиче на развој самопоштовања

Када планирамо подучавање о Холокаусту важно нам је да узмемо у обзир одлике сарадничког – кооперативног учења уз примену различитих техника које ће на ефикасан начин водити ка жељеним исходима. Свака лекција треба да буде сагледана из више различитих углова и поткрепљена са више историјских извора и доказа. У овом контексту наставник треба да прикаже ученику одређени историјски догађај и да га наведе да користи додатне изворе информација, да га охрабри да сам даље истражује, анализира и сазнаје.

2. Један од начина да се ученицима приближе методе доласка до историјских знања и чињеница су мала **самостална истраживања** и прикупљање сећања, изјава, материјала од непосредних учесника у неким историјским дешавањима. Ученик се на часу ангажује на конкретним активностима и темама. До знања се стиже кроз анализу извора, укрштање добијених података и поређење добијених резултата до којих је сваки ученик дошао. Материјал за анализу може бити филм, фотографија, чланак из новина, писмо или службени документ.
3. **Групна дискусија** је веома ефикасан метод који може да се користи када се обрађују садржаји који се односе на Холокауст.

Питања која наставник може да користи за унапређивање дискусије:

- ◆ Шта мислиш о... (усмеравање на тему)
- ◆ Постоји ли нешто што си видео/ла овде и о томе желиш да разговараш? (откривање дејних брџа)
- ◆ Шта ви мислите о овоме што сте видели.... (откривање дејет схваћања)
- ◆ Зашто мислиш о? (охрабривање деце да јојасне своја схваћања)
- ◆ Шта мислиш када то кажеш? (уче да аргументишују)
- ◆ Ко се слаже са овим? (проверавање сајласности)
- ◆ Мислиш ли да је то часно? (проверавање вредности)
- ◆ Шта мислиш да ће се десити даље? (уче да предвиђају)
- ◆ Шта би ти урадио/ла да си у овој ситуацији? (развијају машину)
- ◆ Шта смо до сада рекли? (сумирање, интџерација)
- ◆ О чему смо причали? (интџерација)

- ♦ Које су потребе починилаца злочина, жртава, праведника? Шта мислиш како су се те особе осећале?
- ♦ Које потребе су имали људи који су то радили?
- ♦ Да ли је начин да се задовоље те потребе био конструктиван?
- ♦ Да ли су те потребе могле да се задовоље на неки други начин?
- ♦ Мислиш ли да је то часно?
- ♦ Зашто, зашто не?
- ♦ Шта мислиш зашто је то радио/ла?
- ♦ Мислиш ли да је имао/ла право да то уради?

1. „Микрофон”

Група ученика седи у кругу а у средини је „микрофон”. Ко жели да дискутује узима микрофон и само он може да говори, остали само слушају и гледају. Када говорник заврши, враћа микрофон у средину круга и дискусија се наставља на исти начин.

2. „Концентрични кругови”

Разред се подели у две групе које формирају два концентрична круга, унутрашњи и спољашњи. Унутрашњи круг се окрене према спољашњем тако да имамо парове који ће дискутовати. Након неколико минута дискусије, спољашњи круг се покрене у лево, тако да сада имамо нове парове за дискусију. Поступак ротације се понавља са истим или новим питањима.

3. „Слажем се – не слажем се”

Наставник припреми три или четири контроверзне изјаве у вези са Холокаустом. На поду учионице се нацрта кредом или неком траком – канапом линија. Лева страна представља јако слагање са нечим о чему се расправља а десна страна јако неслагање. Од ученика се тражи да стану на место које представља њихов став. Када су у питању млађа деца може се предвидети и опција „нисам сигуран”.

Имајући у виду специфичности садржаја који се изучавају у оквиру подучавања о Холокаусту, наставник треба да води рачуна о неким моментима који су предуслови успешног учења и подучавања. Ево неких конкретних препорука:

Покажите људско лице статистике

Прича о Холокаусту често почиње статистиком: подацима, бројевима жртава.... Сам број жртава за ученике представља само цифре великих бројева, а бројеви се брзо заборављају. Важно је показати ученицима да се иза статистичких података крију стварне особе, деца, баке, родитељи... Нагласите како се иза историјских догађаја крије разноврсно лично искуство. Број не комуницира са срцем, лична прича је оно што памтимо, о чему размишљамо и што нам помаже да се сећамо. А кад год се сећамо, онда и не заборављамо. А суштина учења историје Холокауста је да не заборавимо да се не би поновило.

Питања која наставник може користити за унапређивање свесћи о моралним вредностима

Неке од техника које наставник може применити за развој већина дискутовања и аргументовања и изношења ставова

Прејорукe о којима наставник треба да води рачуна када подучава о Холокаусту

Аутентичне приче појединца помажу деци да виде људско лице статистике и то им помаже да историјска збивања повезана са Холокаустом доживе на блискији начин. Важно је да разумеју да се ради о свакодневним животима који су били испуњени тугом, срећом, успесима и тешкоћама. Приче у првом лицу једнине и мемоари помажу ученицима да из бројних статистичких података извуку смисао. Истражите са вашим ученицима неке догађаје, личну причу, сведочење из вашег места уколико је то могуће.

Изаберите активности које су примерене садржајима које преносите

Потребно је да наставник да предност активностима које су когнитивно подстицајне. Наставници могу подстаћи ученике на истраживање различитих аспеката људског понашања и емоција попут страха, беса, осећања кривице, доношења важних одлука, решавања конфликтних ситуација или сагледавања одређеног догађаја са различитих аспеката.

Активности се бирају у складу са узрастом и когнитивним и емотивним капацитетима ученика и на тај начин наставник код ученика развија унутрашњу мотивацију.

Нагласите циљеве и исходе које желите да остварите на часу

Важно је започети учење о Холокаусту охрабривањем ученика да повежу овај историјски догађај с другим светским догађајима и са светом у коме деца данас живе. Ученике треба подстаћи да размишљају о томе шта су научили, и шта су им ови садржаји значили као појединцима и као грађанима демократског друштва.

Водите рачуна како ћете да завршите час

Врло често већи део садржаја о Холокаусту код ученика могу покренути снажне емоције, питања и дилеме. Важно је водити рачуна да у завршном делу часа наставник направи интеграцију садржаја са позитивном поруком и заједно са ученицима пронађе нешто како ће час завршити позитивно. Погледајте у будућност са вашим ученицима са вером да ће оно што доноси следећи дан бити позитивно и изазовно, и да је људски живот вредност сама по себи.

Избегавајте стереотипне описе

Иако су нацисти све Јевреје предодредили на уништење, нису сви Јевреји имали иста искуства. Треба наглашавати да све Немце не можемо обележити као нацисте, нити бисмо било коју националност смели да сведемо на једностран опис. Начин на који су етничке групе обележене и приказане у школским наставним плановима у великој мери утичу на то како ће ученици те групе људи доживљавати у свакодневном животу.

Водите рачуна да предавање о Холокаусту може изазвати различите емоције

Један од највећих страхова просветних радника који подучавају децу историји Холокауста је како да се прикажу слике ужаса на примерен начин. Увек имајте на уму како су сви ученици различити, и да оно што чините у једном разреду не мора бити примерено другом. Ученици су „рањива публика”. Водите рачуна како водите дискусију када им приказујете слике ужаса. Погрешна је претпоставка како ће сви ученици разумети људско понашање након што буду изложени сликама ужаса. Неке ће ученике призори бруталности и масовних убистава у толикој мери растужити, да ће у потпуности изгубити храброст за даље истраживање теме. Други би могли бити опчињени тим призорима на један непримерен начин, подређујући будуће критичке анализе површном сагледавању ствари. Треба водити рачуна о контексту догађаја у оквиру Холокауста. Изаберите слике и текстове који не злоупотребљавају емоционалну рањивост ученика, односно који би могли бити протумачени као мањак поштовања према самим жртвама. Уколико дође до излива емоције туге, покажите емпатију за доживљену емоцију и дајте дозволу ученику да је покаже. Исто тако, помозите ученицима да на конструктиван начин изађу из те емоције.

Изражавајте се прецизно

Свако проучавање Холокауста подразумева и проучавање нијанси у људском понашању. Захваљујући сложености историје, постоји склоност да се чињенице превише уопштавају и тиме искривљују (нпр. „Сви Немци су били нацисти”). Уместо тога, помозите ученицима да разјасне изложене информације и охрабрите их да уочавају разлику између категорија: инспиратори, пропагатори, извршиоци, корисници и ћутљива већина.

Избежавати поједностављене одговоре на сложена историјска питања

Учење о Холокаусту отвара тешка питања о људском понашању и често подразумева сложене одговоре и моралне дилеме зашто се то догодило. Чувајте се претераних поједностављења. Омогућите ученицима да размисле о различитим чиниоцима који су довели до појаве Холокауста.

Избегавајте упоређивање патњи

Приликом учење о Холокаусту увек треба наглашавати различитост политика које је нацистички режим спроводио према различитим групама људи. Међутим, те разлике не треба приказивати као основу за упоређивање патње коју су претрпеле различите групе. Слично томе, не би требало претпоставити како је ужас неког појединца, породице или заједнице које су уништили нацисти већи или мањи од ужаса који су искусиле и друге жртве геноцида.

Када утврдите чије је гледиште извор информација за ваше градиво о Холокаусту, покушајте да направите равнотежу

Јако је важно да ученици разликују чињенице од фикције и мишљења, као и примарне од секундарних извора, као и различите врсте доказа као што су искази сведока, усмена сведочанства и друга писана документа. Ученике треба охрабрити да размисле зашто је неки текст написан, ко га је написао, којим читаоцима је намењен, да ли су информације пристрасне, субјективне, да ли су одломци приказани у целости или делимично, који одломци су пропуштени, које информације су коришћене за тумачење различитих догађаја.

Утврдите чије је гледиште извор информација и то кажите вашим ученицима, покушајте да успоставите равнотежу између различитих извора

Ученицима треба показати све актере, нарочито жртве и починиоце насиља, као људска бића која су имала способност доносити самосталне одлуке и која су могла морално расуђивати. Нагласите улогу праведника – људи који су угрожавајући сопствени животе и животе својих најближих спасавали жртве.

Наставник може да користи различите историјске изворе које ученицима треба да представи на осмишљен начин узимајући у обзир све специфичности о којима смо говорили.

Шта наставник може да планира за часове на којима доучава о Холокаусту

- ♦ Сведочења преживелих, који својим присуством и причом остављају веома снажан утисак на ученике. Овај сусрет са ученицима треба планирати како са ученицима тако и са сведоцима који желе да говоре о свом искуству.
- ♦ Употребу, визуелног материјала, фотографија, симбола, слика, поезије, као и тумачење уметничких дела Јевреја који су стварали у времену Холокауста. Ученицима се могу приближити догађаји, места и људи тог времена и може им се олакшати разумевање ширег историјског контекста. На тај начин може им се приближити живот Јевреја, које никако не треба третирати само као жртве.
- ♦ Читање кратких прича о животу Јевреја, неке биографије или само делове неког текста који описује догађаје пре Холокауста и за време Холокауста. На овај начин ученицима се пружа могућност, компарације два света, пре и после Холокауста и разумевање времена и живота људи, као и усмеравање на критичко промишљање.
- ♦ Студије случаја као што је пример записа Ане Франк.
- ♦ Предавање о томе како су Јевреји преживели, како су дочекали слободу, како су се осећали, на које су тешкоће наилазили када се завршио рат и како су наставили да живе. Предавање може да буде засновано на етичким питањима: да ли су они што су убијали и наређивали убијање осећали одговорност, какве су биле њихове емоције, вредности, ставови, шта им је помогло да изгубе људске морални вредности.

- ♦ На који начин се негују сећања на Холокауст. Примери памћења су многобројни и наставник их може користити у раду са ученицима, филмови, уметничка дела, књиге, сведочења...
- ♦ Коришћење фотографија које у настале пре, за време и после Холокауста. Наставник треба да буде пре свега свестан емотивног утицаја фотографије и да она врло често, уколико се користи у настави, може да утиче на став о теми. Наставник треба да има у виду да је „читање” фотографија вештина коју је потребно научити и развијати.

Радам са фотографијом ваше ученике визуелно описмењавате. Када прикажете фотографију прво што треба да поразговарате са вашим ученицима је то, ко ју је сачинио и зашто је сачињена – који мотиви би могли да стоје иза тога.

- ♦ Ко је на слици, ког узраста, пола, каквог је здравља, статуса?
- ♦ Шта нам о њему/њој говоре положај тела и израз лица?
- ♦ Шта мислите да ли је особа припремљена да се фотографише? Да ли је намештена или природна?
- ♦ Како изгледа околина? Да ли је у складу са особом, или је у супротности са њом/њим?
- ♦ Шта раде особе на фотографији? Да ли је то нека уобичајена активност, или нешто посебно?
- ♦ Који је ваш општи утисак о особи са слике? Да ли је позитиван или негативан, саосећајан или сте незаинтересовани ?
- ♦ Да ли на ученика оставља утисак угао под којим је снимана фотографија?
- ♦ Који специјални ефекти су коришћени, као што су осветљење или крупни план?
- ♦ Где је фотографија оригинално објављена?
- ♦ Да ли је аматерски настала фотографија или је насликао плаћени фотограф?
- ♦ Шта фотограф жели да нам поручи фотографијом?

*Предлози питања
за наставнике када
користе фотографије
у раду са ученицима*